

A különböző diszkurzív terek és ezek párbeszéde, az irodalomról szóló narratívák történeti dialógusa sokrétű termékenységet és nem kaotikus szólamokat mutat e kétségtelen polifóniában. Ahogyan Molnár Szabolcs nagyszerű nyitótanulmányában végigkövethető, amint a 17. századi erdélyi vallási ökumenizmus II Rákóczi Ferenc idején kiteljesedik, úgy a kötet maga is „ökumenikus”, egymás mellé rendelésben sorakoztatja érveit és eltérő elemzéseit. Bíró Béla, Balázs Imre József, Vallasek Júlia, Dánél Mónika, Király Hajnal, Zsigmond Győző, Demény Péter vagy éppen a szerkesztő Bányai Éva írásai az összehasonlító elvek és a gyakorlatias vizsgálódások mentén alighanem vallják – amit Kemény Zsigmond vagy éppen Széchenyi vallott –, hogy a magyarságnak nem lehet változatlan lényege, önazonossága. A kötet tanulmányai az összehasonlító elvek mentén így a két világháború közti költészet értékirányultságaitól Mészöly Miklós esszé-tereiig, a Dragomán-próza Bodor-hatásaitól sőt posztbodoriánus áramlatoktól az emigráns-, diaszpóra-, kisebbségi és egyéb történeti kategóriák sugallta ideológiai előfeltevés-rendszerrel ma is nehezen szabaduló

szervezők műveinek az értelmezéséig, egy 1945-ös antológia költészszemléletétől a III. Forrás-nemzedék és a kortárs román irodalom csoportjainak verseszményéig vagy éppen Rebreanu regényeinek magyarságképig terjednek. Elméletibb írásokat képviselnek a vizualizált narratív modellekről, a posztmodern történelemszemléletről, illetve az adaptációról mint kulturális mnemoteknikáról szóló írások (Bíró Béla, Tapodi Zsuzsa, Király Hajnal írásai), melyek – nem hangsúlyozható elégszer – elsődlegesen a jó kérdésfelvetéseket s nem a biztos válaszokat részesítik előnyben, ezáltal is nyitva tartva a diszkurzivitás képletes tereit.

Az írásokat többségükben ez az örvendésen nyitott, komparatív eljárás mód jellemzi, mely két irányban is ígéretes kohéziós elvet biztosít a kötetnek. Egyrészt az esztétikai tapasztalat felől, mivelhogy minden megértés szükségyszerűen parciális, másrészt a történetiség felől, hiszen a különböző szemléletek mindig más-más irodalomfelfogást takarnak. E két kohéziós elv adja a kötet demokratikus beszédszerűségét, a valós párbeszéd esélyét.

Boka László

IRÓNIA-MINTÁZATOK

Bányai Éva (szerk.): *Humor, irónia, paródia (a kelet-közép-európai irodalmakban)*

■ Egy vallomással kell kezdenem: nem szerettem a konferenciaköteteket. Ez az ellen-szenv még diákkoromban született. Akkor, amikor az ember TDK-dolgozatot, szemináriumi dolgozatot és hasonlókat körmöl, és állandósult időhiányban szenved. (Mert mindig kell az idő valami másra. Hogy mi is az a más, azt most hagyjuk.)

A konferenciakötetek pedig sokszor becsaptak: hajlamosak rá, hogy többet ígérjenek, mint amennyit nyújtani tudnak. A *pirézek története a kezdetektől napjainkig* – ígéri mondjuk egy cím, és a kötetben megbúvó huszon-egynéhány tanulmány legalább fele

csak a téma apróbb, csemegezámba menő rejtelmeit kínálja az olvasónak, miközben szó sincs rendszeres történetről kezdetektől napjainkig. Sehol egy meghatározás a kezdők számára, sehol a témakörben történt kutatások felsorolása, sehol semmi, ami a gyors munkát segítené. „A konferenciaköteteket azoknak írják, akik a konferencián ott voltak” – állapítottam meg.

Nos, időközben rájöttem, hogy pontosan ezért szeretem a konferenciaköteteket. Mert még szerkesztett formában is őriznek valamit a rendezvény hangulatából. Hogy noha adott egy téma, a tanulmányok sosem járják

azt körül, egy-egy szeletéről hosszabban szólnak, mást meg sem említene, így bőven marad hely továbbgondolni a témát, kedvünk szerint kitölteni a réseket.

Vonzóvá teszi a konferenciakötetet az esetlegességnek ez a bája, az egymás mellett megszólaló hangok harmonikus vagy diszharmonikus csendülése. Van valami izgalmas abban, hogy különböző életkorú, különféle elméleti háttérrel, kiindulóponttal, vérmérséklettel és temperamentummal rendelkező kutatók nagyjából ugyanarról a kérdéstről beszélnek. Kiderülhet ilyenkor, hogy amit roppant újszerű megközelítésnek hitünk, az szépen belesimul a korábbi kérdésfeltevések nyomvonalába, amit pedig részletkérdésnek, az hirtelen, kontextusba helyezve, mintegy erős megvilágításban éppen lényegi kérdéssé nőheti ki magát.

A *Humor, irónia, paródia* című kötet magán viseli mindazokat a tulajdonságokat, amelyekért annak idején nem szerettem a konferenciaköteteket. A cím sokat ígér, és nyilván nem tudja a téma összes vetületét lefedni. Ugyanakkor magán viseli mindazokat a vonásokat, amelyekért ma mégis szívesen lapozok konferenciaköteteket, és íme, másokat is erre buzdítok.

A kötetben szereplő tizenhat tanulmány tizenhat különféle szeletét vizsgálja ennek a nagy és az utóbbi időben viszonylag sokat tárgyalt témakörnek. (Konferenciákat általában „aktuális kérdésekről” szerveznek, részint mert arra lehet anyagi támogatást szerezni, részint pedig azért, mert mindig vannak olyan kérdések, amelyek jobban izgatják egy adott korszak kutatóit, mint mások.)

Humor, irónia, paródia egyébként nehéz választás. *Noblesse oblige* – ezekről a témákról valahogy nem illik unalmasan, szürkén, „tudományoskodón” írni, holott a köztudatban nagyon tartja magát az a vélekedés, hogy nincs unalmasabb, mint a viccről szóló értekezés.

Az íráskor kiindulópontja, ahogy elméleti feltevése is, rendkívül változatos: egyaránt megjelenik az elméleti háttérű, filozófiai/irodalomelméleti jellegű tanulmány és a művelődéstörténeti esszé, de az íráskor zöme a humor, az irónia, illetve a paródia jegyében született, különböző nyelvről és a műfaj-

skála különböző pontjain elhelyezkedő szépirodalmi művek vizsgálatára összpontosít. A szerzők között ott találjuk Ajtony Zsuzsát, Dagmar Maria Anocát, Bányai Évát, Beke Zsoltot, Bíró Bélát, Dánél Mónikát, Demény Pétert, Krebsz Jánost, Molnár Szabolcsot, Pató Attilát, Selyem Zsuzsát, Szonda Szabolcsot, Tapodi Zsuzsát, Tverdota Györgyöt, Urbanik Tímeát és Zólya Andrea Csillát.

Nem szeretnék itt és most egyes tanulmányokat kiemelni, másokat háttérbe szorítani, befejezésül néhány általános benyomást, hirtelen felvetődő reflexiót osztanék meg csupán.

Láthatóan az irónia az, amely a leginkább érdeklő a kötet szerzőit. A tanulmányok zöme a különféle ironikus olvasatok lehetőségével foglalkozik, akár elméleti megközelítésből, akár egy-egy adott mű kapcsán. Megkockáztatom, az iróniában rejlik a kettősség, a kettős látás/olvasás lehetősége olyan többletet, olyan interpretációs lehetőségeket nyújt, amely mellett nehéz is közbömbösen elmenni. Ehhez nyilván a kortárs, illetve huszadik századi irodalom kínál több anyagot, de a kötetben szereplő tanulmányok köre a kortárs irodalomtól természetesen gesztussal nyúl vissza a 18. századi anekdotagyűjteményekig, sőt akár a Biblia szakrális szövegének értelmezéséig.

Ha azokra a reménybeli olvasókra gondolok, akik az én hajdani hozzáállással veszik kézbe a kötetet, és netán csalódnak, amiért nem a humor, irónia és paródia szisztematikus, átfogó történeti és elméleti feldolgozását kapják az ősközösségtől napjainkig, nos, ha a tanulmányok sokszínűsége, változatos hangneme, a megközelítési módok összjátéka nem is gyönyörködtetné őket, csalódásukat még mindig enyhíthetik a konferenciakötetekre egyáltalán nem jellemző, de a jelen kötetben otthonosan elhelyezkedő Könczey Elemér-karikatúrák.

Mindenki számára nyilvánvaló, hogy itt egy tudományos fórum van kialakulóban (a Bukaresti Tudományegyetem Hungarológiai Tanszékének konferenciasorozata) és egy könyvsorozat (*Hungarológiai Kutatások*) fel-futóban. A konferenciakötetek közt összefüggés van, ahogy a kötetek között is bátran át-